

Buz, Ahşap ve Beton Arasında

Bu sayının dosya konusunu oluşturan buz, ahşap ve beton Finlandiya örneği için çok özel bir durum tanımlıyor. Bu temaların birarada kurgulanmasıyla vurgulanmak istenen, kuzeyde aslında üçünün de iç içe olduğu.

HÜSEYİN YANAR
DOSYA ED T R

Kuzeyde buz, betona benzer. Yılbaşına doğru etrafı kaplayan karın ardından, buzlar geldiğinde her yer donar. Göller, denizler, kıyılar, ağaçlar, orman, uçsuz bucaksız doğa, insan eliyle inşa edilen çevre, her şey. Karın hemen ertesinde,

buzun döküleceği, büyük sınırsız, bir kalıp hazırdır. Doğa kendinden dev bir parçayı alıp özgürce önüne serer. Her şey bu şeffaf beyaz ile kalıba dökülür. Nerede başlayıp nerede bittiği bilinmeyen doğal bir kalıptır peyzaj üzerinde oluşan. Ve buz, kalıbında kendini bulur. Denizlerin göllerin, nehirlerin kıyıları sınırsızdır artık. Deniz kenarında yer alan

kentlerin de sınırları çizilir. Buz, üzerinde insanları kentlerin uzağına taşır. Gazetelerde buz haritaları çıkar. Yürünecek güvenli yerler bilinir artık. Yeryüzü değişir. Denizlerin, göllerin üstü güneşli kış günlerinde, yürüyenlerle, kayak yapanlarla panayır yeri gibidir. Adalar, deniz ve yerleşmeler birleşir, uzaklıklar yok olur. Sonrası bahara

2

doğru, buzların kırılma anıdır. Kırılmaların olduğu an, aylarca karın ve buzun altında kalan bütün doğanın yeniden doğacağı andır. Bütün doğanın her yönü ile, her yıl olduğu gibi, tekrar olanca gücü ile fıskıracağı, baharı duymaya yakın, tarif edilemez birkaç haftadır. Ve buzlar çözülür. Kırılmaların sesi kıyılardan duyulur. Buzun hikayesi, sesi, gelişi gidişi, her defasında, her yıl bir öncekinden farklıdır. Sonunda kaybolmaya doğru yolculuğuna başlar. Baharda ışık da farklıdır, buzu farklı kılar, derinleştirir uzun uzun yatık gölgeleri ile. Buzlar ağır ağır sahneden çekilir. Kıyılarına dökülen kalıpları açılmıştır. Doğa özgürleşir ve buz gelecek yıla dek yavaş yavaş kırılır ve sonunda erir, sessizce yok olur. Buzların mimarisi yoktur artık. Doğa verdiği geri alır.

Buz gibi, ahşap da başka bir şekilde yok olur. Doğanın bir başka hediyesi ahşap, buzun yaptığı gibi izini tamamen kaybettirmese de, kendine özgü bir biçimde eskir ve yaşlanır. Nasıl ayakta kalma yeteneğini kaybetmiş bir bina yavaş yavaş yıkılırsa, ıssız bir yerde terk edilen ahşap bir bina da giderek yok olur. Yenisi, yenileri yapılır. Ya da eskiyen cephesinde yüzünün makyajını bekler

gibidir. İnşa edilen çevre de tıpkı insan gibidir. Canlıdır. Çevrenin yaşlanması, eskimesi, bazen de yok olması, onun yaşam sırlarıdır ve bir anlamda yenilenmesi kaçınılmazdır. Böylece devinim sağlanır. Tıpkı bir yıl sonra gelecek buzun kendisini yenilemesini beklediği gibi. Beton ise daha zor eskir. Onu taşıyan çelik, kalıba sokan da çoğu kez ahşaptır. Ya o ahşabı, ya da ahşap betonu sarar.

Yaklaşık üçte ikisinden fazlası ormanlarla kaplı bu kuzey ülkesi, bir taraftan Avrupa'ya bakarken bir taraftan da oldukça kendi içine dönüktür. Yani bir anlamda hem Avrupa'nın içinde hem de dışındadır. Geleneklerine de oldukça bağlıdır Finliler. Nasıl geleneksel olarak tasarım ahşapla yan yana ise, betonun bu ülkede dünya geneline bağlı yükselişi ve popülerliği de tesadüf olmaz. Özellikle 1918'deki bağımsızlık ilanının hemen ertesinde, birçok Batı ülkesinde olduğu gibi burada da betonun çeşitli alanlarda kullanımı, Finlandiya'daki teknolojik gelişimin bir göstergesidir. Finlilerin 1939-40 Kış Savaşı dedikleri ve her zaman gururla söz ettikleri, Ruslara karşı ormanlarda kazandıkları zafer ve sonrası, bu gelişim için bir duraksama olur. Ama

- 1 Beton, ahşap ve buz arasında
- 2 Çözülen buz tabakaları

3

sonrasında, ülkenin gereksinimi olan teknolojik gelişme, betonun yaygınlaşması ile hız kazanır.

1960 ile 1980'ler arası, tasarımda yeni yorumlanacak bir malzeme ile deneyler yapma dönemi, beton açısından farklı eğilimlerde oldukça önemli yapıtların ortaya çıktığı dönem olarak hatırlanır. Yollar, köprüler, ayaklar üzerinde havaya kaldırılan mühendislik örneği su depoları bu yapılanlardan bazılarıdır. Mimarlık dünyası da bütün dünyada oldukça gündemde olan bu yeni malzeme ile ilgili yorumlamalara başlar. Yerleşmeler betonlaşmaya başlar. Beton yepyeni kişiliği ile tasarım alanına girmiştir. Bir bölümü kentlerde yaşamalarına karşın hala bir anlamda doğanın bir parçası sayabileceğimiz Fin insanının, doğası gereği belki de zorlu doğa koşullarında yaşamının gerekliliği olarak geliştirdiği yapı yapma iç güdüsü ve alışkanlığı, ahşapla olduğu gibi betonla inşa etmede de kendini gösterir. Ülke dışında

popülerleşen böyle bir malzemenin yeni arayışlara doğru kolaylıkla kullanılabilecek kalıcı bir malzeme olması tasarım dünyasına yeni bir heyecan getirir.

Finlilerin dünyasında betonun popülerleşmesinin önemli bir nedeni de dinsel etkidir. Büyük çoğunluğu Protestan olan Luther'in yolundaki insanların yaşadığı Finlandiya'da geleneksel olarak bu dinin öngördüğü basitlik, sadelik ve süssüzlük kabul görür. Ya da bu kavramlar bir anlamda insanların içlerinde, derinlerdedir. Bu da bir taraftan betonun modern mimarinin önemli bir göstergesi, minimalistik yaklaşımların da neden büyük ölçüde kabul gördüğünün açıklaması olabilir. Beton özellikle çıplak olarak kullanıldığında etkilidir ve karmaşık, heykelsi hacimler için cesaretle kullanılabildiği gibi, sade ve net mekanların yaratılması için de uygun bir malzemedir. Alvar Aalto'nun yapıtlarında olduğu gibi birçok örnekte ahşapla beton

3 Buzla kaplanmış iskelenin ahşap korkuluğu

4

5

yan yana gelir. Aalto ile birlikte Ervi, Leiviskä gibi isimler hem betonun hem de ahşabın hatta bazen taşla birlikte değişik amaçlarla kullanıldığı doğa eksenselliğine kayan bir anlamda organik ya da irrasyonel diye de tanımlayabileceğimiz kişisel tavırlar geliştirir, modernizmi yorumlarlar. Öte yandan beton gibi bir malzemeyi yapıtlarında minimalistik anlamda yorumlayan ya da rasyonel eğilime sahip çok sayıda Finli mimar önemli örnekler verirler. Ruusuvuori, Bloomsted, Revell, Siren'ler, Pitkänen ve hatta Kairamo bir solukta sayabileceğimiz

isimlerdir. Farklı yorumlarla, ülkenin değişik yerlerinde art arda önemli yapıtlar ortaya koyulur.

1958'de Vuoksenniska Kilisesi, 1964'de Helsinki Teknoloji Üniversitesi'nin Merkez Binası, 1965'de Seniäjoki Kitaplığı (Alvar Aalto), 1961'de Vatiala Mezarlık Kilisesi (Viljo Revell) 1961'de, Hyvinkä Kilisesi, 1964'te WG Baskı Evi, 1968'de Tapiola Kilisesi, Mikkeli Polis Merkezi (Aarno Ruusuvuori), 1966'da Kaleva Kilisesi ile Otaniemi Öğrenci Merkezi, 1963'de ki yarışma birinciliği sonrası 1985'de yapımı

- 4 Brüt beton duvar
- 5 Yaşlı bir kütük kesidi

6

7

8

biten Yeni Delhi Finlandiya Elçiliği ve 1986'da Metzo, Tampere Merkez Kitaplığı, (Raili ve Raima Pietilä), 1966'da Tampere Ratina Stadyumu (Timo Penttilä) 1967'de Turku Kutsal Haç Kilisesi (Pekka Pitkänen), 1968'deki Taivallahti Yeraltı Kilisesi (Timo ve Tuomo Suomalainen), yine 1968'de Jarvenpää Kilisesi (Erkki Elomaa), 1974'te St Thomas Kilisesi, 1984'te Myyrmäki Kilisesi (Juha Leiviskä), 1978'de Valio Ana Merkezi (Matti K. Mäkinen ve Kaarina Löfström), 1968'de Hyrlä Garnizonu için yapılan ısıtma merkezi, (Jorma Pankakoski, Erkki Kairamo) 1983'te inşa edilen Hiirakaari Evleri (Erkki Kairamo) uzun listenin içinden seçilebilecek bazı önemli beton tasarımlardır.

Birçok örnekte ahşap, betonu özgürce kalıplayan, ona farklı eğilimlere göre yön veren olarak kullanıldığı gibi, betonun da tıpkı ahşap bir binada olduğu gibi hem estetik olarak süsleme, hem de binayı ayakta tutma özelliği ile strüktür açısından da kullanıldığı görülür. Bu anlamda betondan söz edersek hemen

ahşabı da bir ayna imaj olarak onunla yan yana getirebiliriz. Çoğu kez tasarımda bir şekilde ahşap ile yan yana gelir. Ahşap ile beton garip bir kader birliği içindedir. Birbirleriyle kucaklaşan malzeme olarak sert ve yumuşaklığı bir araya getiren zit bir ikili oluştururlar. Bazen de ahşap betonun önemli bir öğesi olur. Ahşap, beton dış kabuğun ya da beton hacmin içinde onun sertliğini bir anlamda yumuşatan kalıcı parçalar, ekler, mobilyalar olarak tasarımı etkileyen malzemedir.

Aynı zamanda ahşap gibi doğanın bir parçası olan ışık, betonun da katıldığı oyunun vazgeçilmez bir parçasıdır. Her mevsimin de kendine özgü ışığı vardır. Vurduğu objeler gölgeler farklılaşır ve uzadıkça uzar. Işık içine sızdığı mekanları değiştirir. Mimarlar bu ışık gölge oyunlarını yapıtlarında doğal olarak yorumlarlar. Yazının başında özetlemeye çalıştığım buzların yok olmasından önce, Rovaniemi'de özel bir seremoni yaşanır. Adı Snow Show'dur, ama aslında her yıl yapılan buz gösterisiyle yeni arayışlar, yapıtlar ortaya çıkar. Buraya davet edilen

- 6 Beton ve buzun birlikteliği
- 7 Adanın etrafında buz tutan deniz
- 8 Denizden görünüm

9

yerli ve yabancı sanatçılar çalışmalarında yeni bir gözle yorumlarlar, doğada ona yeni bir anlam kazandırır. Bu gösterilerden birini yerinde izleyenlerden Harri Hautajervi'nin kişisel yorumu ile, duyguları ile tıpkı beton gibi parça parça dökülen bir buz yapıtının öyküsünü bu dosyanın başında göreceğiz. Helenä Rautavaara Müzesi'nin tasarımı ise ikinci hikaye. Adeta üst üste gelen hikayelerin hikayesi. Genç yaşından başlayarak farklı kıtalar arasında gerçekleştirdiği yolculuklarında farklı yerlerden, kültürlerden topladığı parçaları bir araya getirerek bir koleksiyon oluşturan Rautavaara, görüşleri ve yazıları ile oldukça sansasyonel bir kişilik. Bütün bunlar şimdi tasarımında ahşap kullanılarak yapılan bir müzede. Ama uzun beton bir kutunun içinde, onun bir yerinde. Bu beton kutu, rasyonel mimarisi ile akıllarda yer eden bir diğer Finli mimar Ruusuvuori'nin yaptığı bir bina. Rautavaara Müzesi'ni tasarlayan ise özellikle sergi, kitap ve iç mekan tasarımları ile tanınan Jouni Kaipia. Yani sonuçta birbirinden ayrı, birbirinden farklı zamanlarda çalışmalar yapan bu isimler,

bir çatı altında bir araya gelecek ve üç hikaye sonunda iç içe girecek. Üçüncü ve son bölüm ise bugün aramızda olmayan bir mimara ayrıldı. Yaptığı bir bina ile ustalar arasına giren ve sonra adeta orada olmak istemeyen ve hızla çıkıp giden birisinin ve tasarımının hikayesi. Erkki Elomaa'nın betondan yapılmış bir binasının, Järvenpää Kilisesi'nin öyküsü. Elomaa yaptığı birkaç binanın ardından pratik mimarlık kariyerini genç yaşta bırakmış. Belediyesinde savaşına devam etmiş. Tasarladığı iki kent planlamasından söz ediliyor. Onun da hikayesini yakın arkadaşı Mimar Juha Leiviskä'nin gözlemleriyle sütunlarımızda bulacağız. Buzla başlayan, ahşapla devam eden üçlümüz betonla tamamlanıyor. Bir başka deyişle doğanın armağanları buz ve ahşap ile teknolojinin armağanı beton kendi senaryoları ile sırayla yan yana geliyor. Üçünün yan yana gelmesiyle de doğanın ve insanın yaptığı resmin, bir bütünün tamamlanmasını istiyoruz. Üç örnekte de her bir projenin atmosferini değiştiren, etkileyen ışık ise bizimle birlikte oluyor, bize tempo tutuyor.

9 İskelenin önünden bir görünüm